

## บทที่ ๓

### ความเชื่อมโยงระหว่างย่านบางลำพูกับสภาพการตั้งถิ่นฐานระดับต่าง ๆ (สมัยรัตนโกสินทร์ / พ.ศ. ๒๓๒๕-ปัจจุบัน)

ย่านบางลำพุนั้นเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของเมือง ความเป็นมา ความเปลี่ยนแปลง ย่อมต้องมีความสัมพันธ์ และเชื่อมโยง กับเมืองในหลาย ๆ ด้าน การที่จะทำความเข้าใจ ความเข้าใจย่านบางลำพุนั้น จึงจำเป็นต้องมองในทุก ๆ ระดับของระบบเมือง และในทุก ๆ ช่วงของสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในบทนี้จะเป็นการศึกษา ย่านบางลำพูกับความเชื่อมโยงในระดับต่าง ๆ ของเมือง

#### ๓.๑ สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

##### - ระดับประเทศ

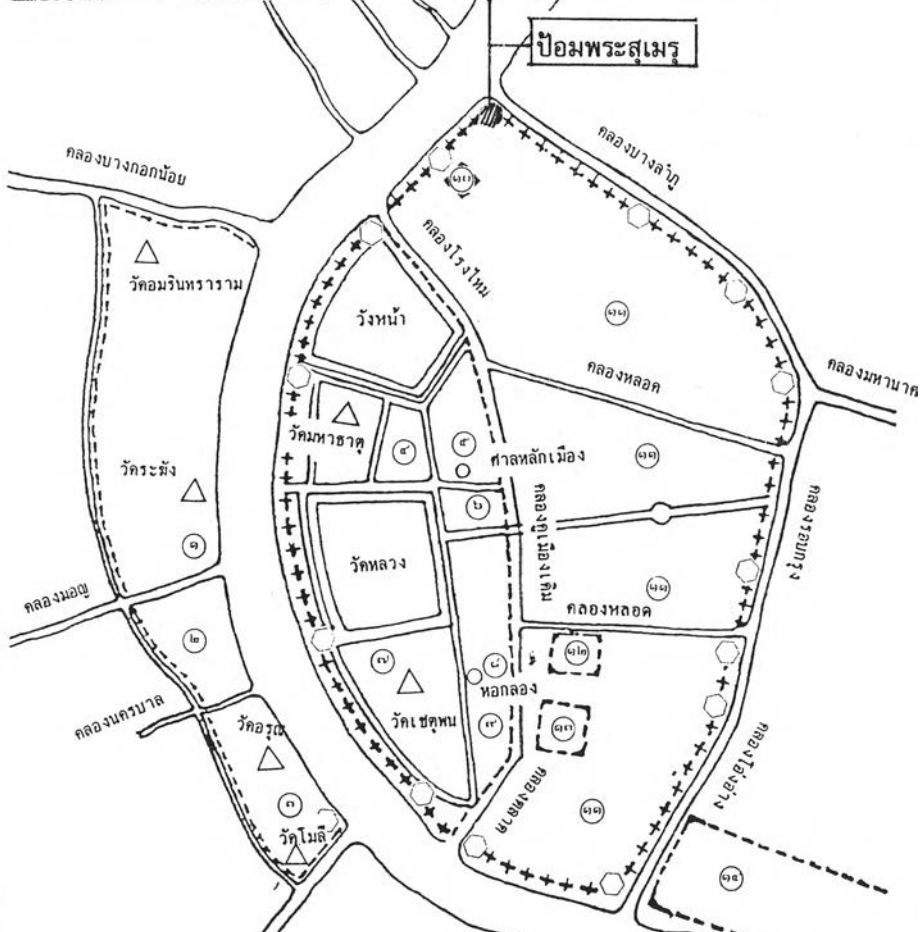
ความสัมพันธ์ เชื่อมโยงในระดับนี้ พิจารณาจากสภาพที่ตั้งของย่านบางลำพู จะเห็นได้ว่า ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ ๑-รัชกาลที่ ๓) นี้ ย่านบางลำพูเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของกรุงรัตนโกสินทร์ มีความสำคัญในการบริหาร และปกครองเป็นพื้นที่ศูนย์การปกครองย่อยของวังหน้า ที่มีป้อมพระสุเมรุกำแพงเมือง และแนวคลองบางลำพูเป็นด่านในการป้องกันเมือง เพราะในช่วงของสมัยนี้การศึกษาสงครามก็ยังไม่เรียบร้อยดี สภาพที่ตั้งของย่านจึงมีความสำคัญมากในการปกป้องเมือง ซึ่งเป็นศูนย์กลางในทุก ๆ ด้านของประเทศ

ตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ เป็นต้นมา มีการติดต่อค้าขายกับชาวต่างชาติ มีลักษณะการค้าแบบจร คือนำสินค้าเข้ามาจำหน่าย ในลักษณะของสินค้าจากต่างแดน และซื้อสินค้าพื้นเมืองของไทยกลับไปขายยังประเทศของตน ซึ่งเท่ากับเป็นการสร้างรายได้ และสร้างงานให้กับคนในพื้นที่ ส่วนการค้าระดับประเทศของไทยนั้น ในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้น ก็มีการแต่งเรือสำเภาไปค้าขายกับประเทศจีนด้วย

##### - ระดับเมือง

การปกครองในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ จะเป็นการปกครองในลักษณะรวมศูนย์ (Centralization) คืออำนาจการตัดสินใจต่าง ๆ จะอยู่ที่ประมุขของประเทศ นั่นคือ พระมหากษัตริย์ ทรงเป็นผู้สั่งการแล้วกระจายต่อไปยังขุนนางระดับต่าง ๆ การกระจายอำนาจการปก

แผนที่ ๓.๑ แสดงตำแหน่ง  
ความเชื่อมโยงระดับประเทศ  
ในจุดยุทธศาสตร์



- |                                   |                                |
|-----------------------------------|--------------------------------|
| ๑. นิวาสสถานเจ้าพระยาจักรี        | ๘. คึกคิน                      |
| ๒. วังเจ้านายและคุก               | ๙. กรมพระนครบาลและคุก          |
| ๓. พระราชวังเดิม                  | ๑๐. นิคมมาลาญ                  |
| ๔. สนามหลวง                       | ๑๑. บ้านเรือนข้าราชการและราษฎร |
| ๕. ศาลหลวงและวัดเจ้านาย           | ๑๒. นิคมมอญ                    |
| ๖. วังเจ้านาย                     | ๑๓. นิคมญวน                    |
| ๗. บ้านเรือนเสนาบดี               | ๑๔. นิคมจีน                    |
| +++ แนวกำแพงเมืองกรุงรัตนโกสินทร์ | --- แนวกำแพงเมืองกรุงธนบุรี    |

ที่มา : หนังสือจดหมายเหตุการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. ๒๕๒๕ หน้า ๑๘

ครองนี้ จะเห็นได้ว่า เป็นการกระจายต่อจากวังหน้าซึ่งตั้งอยู่ทางด้านเหนือของพระบรมมหาราชวัง และกระจายต่อมายังวังที่ตั้งอยู่ในย่านบางลำพู ซึ่งเป็นบริเวณหนึ่งที่มีตำแหน่งที่ตั้งของวังเจ้านายชั้นต่าง ๆ ปกครองอยู่

จากสภาพที่ตั้ง เส้นทางระบบโครงข่ายการสัญจร ซึ่งได้แก่แม่น้ำเจ้าพระยาและปากคลองบางลำพู บริเวณนี้เป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างชุมชนต่าง ๆ ของพื้นที่ทุกระดับ ทำให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจขึ้น มีการค้าขายแลกเปลี่ยนกัน จะเป็นแหล่งชุมนุมของเรือทั้งเรือเร็ว และเรือแพ เป็นศูนย์กลางของการจำหน่ายแหล่งสินค้า ทั้งของสดและของแห้ง รวมทั้งสินค้าอุปโภค บริโภคเป็นตลาดแหล่งผลิตสินค้าเฉพาะ ที่ขาย เรือสำปั้น เรือประทุน เรือขนาดเล็ก และผลไม้จากสวน เช่น ทุเรียน นอกจากนี้ยังเป็นบริเวณที่มีเรือบรรทุกผลิตผลมาจากในคลองมาขายหรือรับฝากขาย ที่บริเวณนี้แล้วมีการขายต่อไปยังแหล่งอื่น ๆ อีกทอดหนึ่ง

กิจกรรมหลักทางการผลิตมิได้เกิดขึ้นในบริเวณกำแพงพระนครกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งหมายถึงสมัยนั้นในพื้นที่บริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น กิจกรรมการผลิตหลักก็คือการเกษตรกรรม และกิจกรรมการผลิตในเชิงเกษตรกรรมของชุมชนรอบ ๆ พระนคร ที่ส่วนหนึ่ง ได้นำมาค้าขาย “บริการ” แก่ตัวพระนคร อีกส่วนหนึ่งก็จะเป็นการแลกเปลี่ยนค้าขายกันเองในระดับชุมชนและระดับภาค การที่ชุมชนรอบ ๆ พระนครมีการแบ่งการแบ่งงานแบ่งกันทำแลกเปลี่ยนขาย ก็จะเป็นฐานของการภาษีอากรทั้งหลายของรัฐ คือคนที่อยู่ในกำแพงพระนคร ไม่ว่าจะเป็การทำนา อากาศสวน การเก็บภาษีของรัฐในสมัยรัชกาลที่ ๓ ทั้งก่อนและหลังการทำสัญญาทางพระราชไมตรีกับอังกฤษและอเมริกาแล้ว จะเห็นได้ว่าการเก็บภาษีส่วยอากรได้ขยายมากชนิดมากขึ้น

โครงสร้างของสังคมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีลักษณะคล้ายคลึงกับสมัยอยุธยา พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ในตำแหน่งสูงสุดของสังคม ทรงเป็นเจ้าของแผ่นดิน คือ “พระเจ้าแผ่นดิน” ท้าวราชอาณาจักร และเป็นเจ้าของราษฎรทุกคน คือ “เจ้าชีวิต” อีกด้วย รองลงมามีบุคคล ๔ ประเภท มี เจ้านาย ขุนนาง โพร่ และทาส ชนชั้นต่างๆของสังคมไทย มีความสัมพันธ์ต่อเนืองอย่างแน่นแฟ้นโดยเฉพาะ “นายกับโพร่” ในสมัยนี้ระบบโพร่ยังมีความสำคัญอยู่มากและเป็นส่วนประกอบของสังคมไทย พลเมืองส่วนใหญ่อยู่ในฐานะโพร่ ชายฉกรรจ์ทุกคนที่ไม่ได้รับราชการทหาร ต้องเข้าสังกัดขึ้นทะเบียนไว้กับนาย ไม่ว่าจะเป็โพร่หลวง หรือโพร่สม เจ้านายและขุนนางอยู่ในฐานะนาย หรือเจ้านาย ต่างมีสิทธิ และหน้าที่ต่อกัน นายมีหน้าที่ปกครอง และบังคับบัญชา ช่วยเหลือให้ความอุปถัมภ์ในความดูแลของตน โพร่ให้แรงงาน ส่วยแก่นาย และเป็นฐานอำนาจของนาย ส่วนทาสก็รับใช้ ทำไร่ไถนา หรืองานอื่นๆ

ฐานะของโพร่ต้องเข้ารับราชการปีละ ๓-๔ เดือน ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ยังคงใช้ “ศักดินา” เป็นพื้นฐานสำคัญในการจัดระบบสังคมตามแบบที่วางไว้ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา

เช่น เจ้านายที่ทรงอิสริยยศสูงสุดคือ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ถือศักดินา ๑๐๐,๐๐๐ ไร่ เจ้านาย ถือศักดินาตั้งแต่ ๑,๕๐๐ ถึง ๕๐,๐๐๐ ไร่ ชุนนาง ถือศักดินาตั้งแต่ ๔๐๐ ถึง ๓๐,๐๐๐ ไร่ โพรถือศักดินาตั้งแต่ ๑๐ ถึง ๒๕ ไร่ และทาส มีศักดินา ๕ ไร่

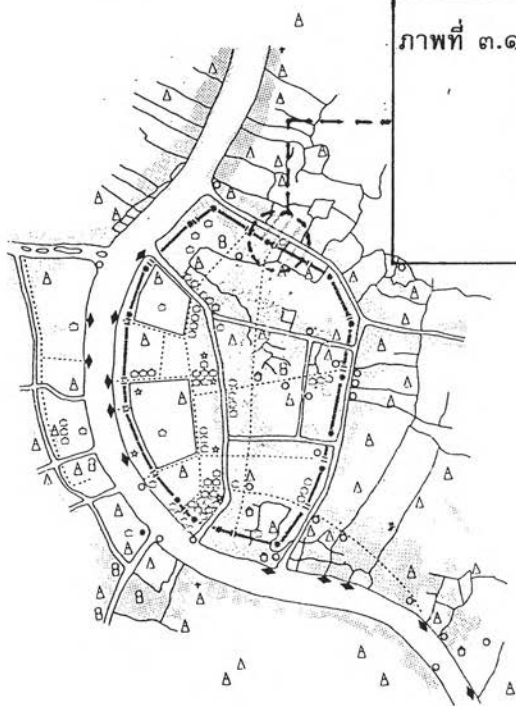
ต้นสมัยนี้ รัฐบาลได้เงินจากภาษีอากรหลายอย่างเป็นหลัก ที่สำคัญมี อากรสวน อากรนา ภาษีสุรา บ่อนเบี้ย อากรขนอนตลาด ค่าน้ำ สมพัตสร เกลือ พริกไทย น้ำตาลทราย หวย ฯลฯ ตั้งแต่รัชกาลที่ ๒ เป็นต้นมา ภาษีทั้งหลายเหล่านี้เก็บด้วยวิธีผูกขาด รัฐบาลมอบให้ พ่อค้าจีนผูกขาดเก็บภาษี นอกจากภาษีอากรต่างๆ แล้ว รัฐบาลยังมีรายได้จากเงินค่าราชการ โพร และเงินค่าผูกปี่ซื้อมือจีน เงินค่าราชการของโพรนั้น โพรหลวงเสียเงินปีละ ๑๔ บาท โพรสมเสียเงินปีละ ๖ บาท ส่วนค่าผูกปี่ซื้อมือ หรือเงินค่าราชการของคนจีนได้ประมาณปีละ สองแสนบาท ค่าผูกปี่นี้เริ่มมีมาตั้งแต่รัชกาลที่ ๒ คนชาติอื่นๆ นอกจากฝรั่งแล้ว ไม่ว่าจะเป็นลาว เขมร พม่า ญวน แชก จะต้องเข้าสังกัดมูลนาย ได้รับการสักซื้อมือเป็นโพร แต่คนจีนได้รับการยกเว้น รัฐบาลจึงหาวิธีให้คนจีนตอบแทนรัฐบาลด้วยการผูกปี่ซื้อมือจีน วิธีการคือ ใช้ค้าผูกซื้อมือแล้วตีตราครั้งต่างเดือน บัลเลอกัวซ์ กล่าวว่าคนจีนเสียค่าผูกปี่ ๕ บาททุก ๓ ปี แต่ ครอร์เฟ็ด ทูตอังกฤษที่เข้ามาในสมัยรัชกาลที่ ๒ กล่าวว่า เสียปีละ ๒ บาท ลูกจีนเกิดในเมืองไทยได้รับการสักซื้อมือเป็นโพรเช่นเดียวกับคนไทยทั่วไป แล้วไม่ต้องค่าผูกปี่ วิธีการผูกปี่นี้เป็นผลดีต่อรัฐบาล ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และการปกครอง เป็นการควบคุมคนจีนในเมืองไทยทางอ้อม รัฐบาลได้ทราบจำนวนที่อยู่อาศัยของคนจีน ทั้งยังได้เงินเข้าคลังอีกด้วย

ชาวต่างชาติที่มีบทบาทในทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมากต่อสังคมไทย คือชาวจีน ซึ่งมีความสามารถในทางธุรกิจการค้าทุกแขนง ช่วยในการค้าของหลวง เจ้านาย ชุนนาง ระบบสังคมไทยคือระบบโพร ไม่เปิดโอกาสให้คนไทยได้มีเวลาประกอบการค้าได้เป็นขึ้นเป็นอัน เพราะต้องสละเวลาไปทำงานให้หลวงปีละ ๓-๔ เดือน จึงอาจกล่าวได้ว่าระบบสังคมไทยนั้นช่วยสนับสนุนให้คนจีนผูกขาดการค้าทั้งใน และต่างประเทศโดยทางอ้อม ชาวจีนเป็นเจ้าของภาษีนายอากร เป็นตัวแทนจัดส่งสินค้า กำหนดราคาคุมธุรกิจตั้งแต่ขนาดย่อมไปจนถึงธุรกิจขนาดใหญ่ ในสมัยนั้น เช่นสวนยาง และเหมืองแร่ ประมาณ ๙ ใน ๑๐ ของร้านค้าเป็นของคนจีน นอกจากนี้ยังมีพ่อค้าเร่ขายเครื่องอุปโภค และบริโภคสำหรับชีวิตประจำวันทั้งทางบก และทางน้ำ พ่อค้าเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับความเป็นอยู่ของราษฎรไทยเป็นอย่างมาก คนไทยไม่นิยมทำการค้าสนใจแต่การรับราชการเพื่อให้ได้เป็น “เจ้าคนนายคน” หรืออย่างที่พูดกันว่า “ลืบพ่อค้าไม่เท่าพระยาเลี้ยง” หรือคนไทยก็ทำนา และทำสวน

จะเห็นได้ว่า โครงสร้างของสังคมในระดับใหญ่นั้น จะมีผลต่อทุกพื้นที่ ย่านบางลำพู จัดได้ว่าเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีสภาพการตั้งถิ่นฐานของวัง อยู่หลายวัง ซึ่งก็หมายถึงว่า พื้นที่นี้จะมีทั้ง ชุนนาง เสนาบดี ข้าราชการบริวาร รวมทั้งบ่าวโพรต่าง ๆ อาศัยรวมกันอยู่ หรือเรียกได้ว่าเป็นชุมชนของข้าราชการ



ภาพที่ ๓.๑ แสดงการเชื่อมโยงของผู้คนที่ผ่านเข้าออก  
บริเวณประตูเมืองตำแหน่งที่เกิด Node  
ในภาพเป็นบริเวณประตูเมืองที่ออกไป  
สู่ลำเพ็งซึ่งมีลักษณะที่คล้ายกับ  
บริเวณประตูเมืองบางลำพู



แผนที่ ๓.๒ แสดงตำแหน่งที่ตั้งของย่านบางลำพูกับความเชื่อมโยงระดับเมือง  
ที่มา องค์ประกอบทางกายภาพกรุงรัตนโกสินทร์  
หน้าที่ ๔๐๗



ภาพที่ ๓.๒

แสดงความเชื่อมโยงระดับย่าน ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น  
ภาพบนแสดงวิถีชีวิตของผู้คน การติดต่อเชื่อมโยงกันทางการค้า  
ชายแลกเปลี่ยน ส่วนภาพล่างเป็นการผลิตภายในครัวเรือน

### - ระดับย่าน

สภาพที่ตั้งของย่านบางลำพูนั้น จะอยู่ในพื้นที่ที่อยู่ติดกับน้ำ ทั้งแม่น้ำและลำคลอง ซึ่งก็หมายถึงการผูกพันกับธรรมชาติ ความสัมพันธ์กันในระดับนี้ เป็นการใช่ว่างที่เกิดจากธรรมชาติ (แม่น้ำเจ้าพระยา) และผู้คนทำขึ้น (คลองบางลำพู) เข้ามาประสานกับวิถีชีวิตประจำวันของผู้คน

การเชื่อมโยงกันนั้นจะเห็นได้ว่า เส้นทางสัญจรหลักอันได้แก่ เส้นทางน้ำนั้น จะเป็นโครงข่ายที่เชื่อมโยงการติดต่อของผู้คน ทั้งจากพื้นที่หนึ่งไปยังอีกพื้นที่หนึ่ง เช่น จากบริเวณย่านบางลำพู ไปยังบริเวณปากคลองตลาด เป็นต้น การไปมาติดต่อกันทางน้ำนี้ ส่งผลให้เกิดการปะทะกันในทางสังคมมากขึ้น

จากตำแหน่งของบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา ติดกับปากคลองบางลำพู บริเวณนี้ ทำให้เกิดตำแหน่งหรือพื้นที่ที่เอื้ออำนวยต่อการค้าขายขึ้น หรือเรียกว่า บริเวณนี้เป็น Node ของการเชื่อมต่อตั้งแต่ในระดับครัวเรือน ไปยังระดับเมือง ซึ่งก็ส่งผลให้เกิดการค้าขายแลกเปลี่ยนกันขึ้น และยังมีกระจายต่อไปยังภายในคลองบางลำพูด้วย บริเวณที่มีความสำคัญอีกจุดหนึ่ง ได้แก่ บริเวณประตูเมืองบางลำพู ซึ่งเป็นศูนย์รวมของตลาดน้ำ และแพร่ขยายไปยังตลาดบนบก ในบริเวณใกล้เคียงด้วย

จะเห็นได้ว่า ตำแหน่งนี้เป็นจุดที่เชื่อมต่อทำให้เกิดเศรษฐกิจภายในพื้นที่ขึ้น อีกทั้งยังเป็นการเชื่อมโยงระหว่างในเมืองและนอกเมืองเข้าด้วยกัน การเกิดระบบเศรษฐกิจนี้ บริเวณย่านบางลำพู มีแหล่งที่ผลิตงานช่างฝีมืออยู่ คือที่บริเวณชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ มีฝีมือทางด้านทำเครื่องประดับ ช่างแกะ ช่างหล่อ ซึ่งมีผลทำให้เกิดการจ้างงาน ส่งผลให้เกิดการสร้างรายได้ในครัวเรือน อีกทั้งภายในครัวเรือนเอง ก็เป็นแหล่งผลิตอาหารจากภายในออกไปขายสู่ภายนอกด้วย

### ๓.๒ สมัยรับอิทธิพลตะวันตกมุ่งสู่ความทันสมัย

#### - ระดับประเทศ

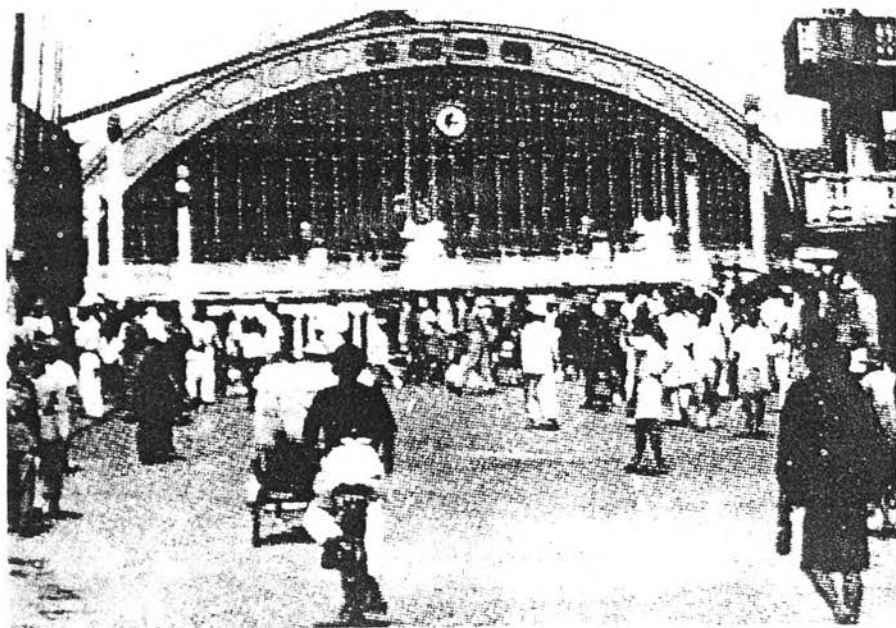
ในสมัยที่สองนี้ การเปิดประเทศนั้นก็เพื่อให้หลุดพ้นจากการตกเป็นอาณานิคมต่างชาติ ฉะนั้น จึงมีการปฏิรูปปรับเปลี่ยนราชอาณาจักรสยามในด้านต่าง ๆ ให้เข้าสู่การเป็นสากลขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านธุรกิจ การเงิน การคลัง ระบบกฎหมาย การปกครอง การศึกษา เป็นต้น

ในการปรับปรุงประเทศนั้น มีการสร้างความเชื่อมโยงระดับนี้เข้าด้วยกัน การสร้างโครงข่ายเชื่อมระบบของศูนย์กลางจากกรุงรัตนโกสินทร์ไปยังท้องถิ่นต่าง ๆ ในประเทศ (Centralized modernization) การรับอิทธิพลตะวันตก มีการเปิดประเทศ ติดต่อกับชาวต่างชาติ หลังจากที่ไทยทำสนธิสัญญาเบาริ่ง พ.ศ. ๒๓๙๗ กับอังกฤษเป็นผลให้ไทยต้องยกเลิกการผูกขาด เก็บภาษีได้ร้อยละสาม ต้องอนุญาตให้ต่างชาติตั้งกงสุล และมีศาลกงสุลในกรุงเทพฯ มีการลงทุนค้าขาย นำสินค้าเข้ามาขายภายในประเทศ และนำสินค้าของไทยเรากลับไปขาย ในสมัยนี้มากขึ้น ชาวตะวันตกได้เข้ามาตั้งร้านค้าแบบถาวร ตลาดการค้าของชาวตะวันตกนั้นจะตั้งร้านค้าอยู่นอกเขตพระนคร ต่อจากย่านของคนจีน คือบริเวณตลาดน้อยไปจนถึงบางรัก

ต่อมาชาวตะวันตกเห็นว่า ลูกค้านั้นได้แก่ บรรดาชนชั้นสูงในระดับเจ้านาย ชุนนางมีรสนิยมเห็นว่า สินค้าที่ซื้อจากพวกฝรั่งเป็นของดีมีคุณภาพ แปก สวยงาม ไม่เหมือนผู้ใด ถึงแม้ราคาสูงก็ไม่มีปัญหา ชาวตะวันตกจึงมาตั้งร้านค้าขายของละแวกย่านบางลำพู ได้แก่ ห้างแบคแมนแอนด์โก ตั้งอยู่ที่เชิงสะพานผ่านพิภพลีลา ริมนถนนราชดำเนินกับถนนจักรพงษ์ (เดิมนั้นตั้งอยู่สะพานช้างโรงสี หัวถนนบำรุงเมือง) เจ้าของเป็นชาวอังกฤษ ได้สร้างอาคารใหม่สูง ๓ ชั้น ให้เป็นห้างแบบสรรพสินค้าจำหน่ายสินค้าดีมีราคาแพง และสินค้านำเข้าจากยุโรป เป็นที่นิยมของคนชั้นสูงในไทยมาก ภายในห้างประกอบด้วย ชั้นล่างจะขายของหนัก ๆ และเครื่องครัว ตลอดจนของใช้ภายในบ้าน เช่น เฟอร์นิเจอร์ เครื่องประดับบ้าน เครื่องเขียนนาฬิกา ส่วนชั้นที่สองจะขาย เครื่องประดับ เครื่องแต่งกาย ผ้า และ วัสดุเสื้อผ้าทันสมัย ตลอดจนเครื่องแบบยูนิฟอร์มต่างๆทั้งของทหารและพลเรือน ชั้นที่สามจะเป็นที่อยู่อาศัยของเจ้าของห้าง

ซึ่งจะเห็นได้ว่า การเชื่อมโยงกันในระดับประเทศนี้ นอกจากจะมีการติดต่อค้าขาย ทำให้เกิดเศรษฐกิจภายในประเทศ และส่งต่อมายังพื้นที่ระดับเมือง ระดับย่านแล้ว อีกส่วนหนึ่งที่มีการแทรกซึมรับเอาอบบอย่างมาก็คือ วัฒนธรรมทางตะวันตกที่มีการแพร่สะพัดเข้ามาในสังคมของชาวกรุง โดยเริ่มตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ เป็นต้นมา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้ผู้เข้าเฝ้าทุกคนสวมเสื้อเข้าเฝ้า ให้ประชาชนและฝรั่งเข้าเฝ้าได้ใกล้ชิดในเวลาที่ดีจ พระราชดำเนิน ให้ราษฎรทำงานกับฝรั่งได้ ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงกำหนดเครื่องแบบสำหรับทหารพลเรือน โดยกำหนดให้พลเรือนนุ่งโจงกระเบน ใส่เสื้อคอตั้ง ที่เรียกว่าเสื้อราชปะแตน (Raj Pattern) ให้เปลี่ยนทรงผมชายจากมหาดไทยมาไว้ผมยาวทั่วศีรษะ หวีแสกกลาง ให้ผู้หญิงเปลี่ยนไปไว้ผมยาวตามแบบฝรั่ง นอกจากนี้ ยังเปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่จากวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๓ ซึ่งเป็นวันสงกรานต์ มาเป็นวันที่ ๑ เมษายน ร.ศ. ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒) และโปรดฯ ให้เปลี่ยนศักราชจากจุลศักราช (จ.ศ.) มาเป็นรัตนโกสินทรศก (ร.ศ.) ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงออก พรบ. ให้ผู้ชายมีภรรยาได้ครั้งละ ๑ คน ถ้าจะมีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ จะต้องมีการหย่าร้างให้ถูกต้องเสียก่อน ซึ่งเป็นคตินิยมของสังคมตะวันตก นอกจากนี้ยังโปรดฯ ให้กำหนดค่านำหน้าสตรีและเด็ก





ภาพที่ ๓.๓ แสดงความเชื่อมโยงสมัยรับอิทธิพลตะวันตกมุ่งสู่ความทันสมัย  
การสร้างโครงข่ายการคมนาคมติดต่อกันภายในประเทศ  
จากศูนย์กลางเมืองหลวงกระจายไปยังท้องถิ่นต่างๆ

เป็นนาง นางสาว เด็กชาย เด็กหญิง และในปี พ.ศ. ๒๔๕๓ ได้มี พรบ. นามสกุลขึ้นใช้เป็นครั้งแรก (ชินครอนกรุป, บริษัท, ๒๕๓๒ : ๓๐๐)

ส่วนทางกายภาพความเชื่อมโยงจะได้แก่การนำแบบอย่างอิทธิพลสถาปัตยกรรมจากประเทศสิงคโปร์ ในสมัยที่รัชกาลที่ ๔ ทรงไปเยี่ยมชมบ้านเมือง แล้วนำกลับมาเป็นแบบอย่างสร้างขึ้นที่ถนนเฟื่องนคร (ถนนตะนาว) ซึ่งก็เป็นตึกแถวรุ่นแรกของบริเวณย่านบางลำพู

#### - ระดับเมือง

จากการนำแบบอย่างมาพัฒนาเมือง เกิดการรับอิทธิพลแบบอย่างตะวันตกมาเผยแพร่ จึงมีการทำเมืองให้ทันสมัย สวยงามเช่นประเทศตะวันตก (City Beautiful) มีการสร้างโครงข่ายเชื่อมโยงกันในเมือง ขุดคลอง ขยายถนน และสร้างถนนขึ้นใหม่ การสร้างโครงข่ายการสัญจรขึ้นใหม่นี้ มีผลให้ย่านบางลำพูเกิดการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

การสร้างถนนเพื่อเชื่อมโยงพื้นที่นี้ ทำให้เกิดสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมที่มีผลต่อพื้นที่ การตัดถนนเฟื่องนคร เป็นถนนสายแรกของย่านนี้ ทำให้อาคารในรูปแบบใหม่คือตึกแถวเกิดขึ้น พร้อมทั้งการเกิดของถนนสายต่าง ๆ ในย่านนี้ เช่น ถนนจักรพงษ์ ถนนพระสุเมรุ ถนนสิบสามห้าง ฯลฯ ก็ได้เกิดอาคารในรูปแบบของตึกแถวตามขึ้นมา เรียงรายอยู่ตามสองฟากถนน

การเชื่อมโยงจากการสร้างโครงข่ายนี้ จะเห็นได้จากการตัดถนนจักรพงษ์ เชื่อมต่อกับถนนสามเสน ไปยังพระราชวังใหม่ ในสมัยนี้ คือ พระราชวังดุสิต ซึ่งการสร้างนี้ก็เป็นกรย้ายศูนย์กลางการปกครองออกไป จากตัวพระนครเอง ก็เท่ากับว่าเป็นการขยายตัวเมืองออกไปทางด้านเหนือของกรุงรัตนโกสินทร์ จากจุดนี้ บ้านเรือนของขุนนาง ราษฎรต่าง ๆ ก็ขยายตัวตามไปด้วย

จากจุดตัดของถนนจักรพงษ์ ถนนสามเสน และถนนพระสุเมรุ จุดนี้ทำให้เกิด Node ขึ้นมา ซึ่งเป็นการเชื่อมต่อทั้งพื้นที่และผู้คนที่อยู่ภายในพระนคร กับผู้คนที่อยู่ทางเหนือ ได้แก่ ทางสามเสน และเกิดตึกแถวในรูปแบบของการค้าสมัยใหม่ขึ้น ประกอบกับบริเวณนี้ ก็เป็นย่านการค้าดั้งเดิมอยู่แล้ว คือเป็นบริเวณที่ตั้งของตลาดน้ำในคลองบางลำพู ตลาดบก ได้แก่ ตลาดทุเรียน ตลาดนานา และตลาดยอด ซึ่งมีการปรับปรุงให้เป็นตลาดที่ทันสมัย ที่มีของสารพัดชนิดภายในพระนครในสมัยรัชกาลที่ ๕ ทำให้เกิดเป็นย่านการค้าในระดับเมืองขึ้นมา จากการเกิดย่านการค้านี้ ก็ส่งผลให้เกิดระบบเศรษฐกิจภายในพื้นที่ขึ้น



## - ระดับย่าน

โครงข่ายการสัญจรในรูปแบบใหม่ หรือถนนนั้น มีการตัดทั้งถนนสายหลัก ได้แก่ ถนนจักรพงษ์ ถนนพระอาทิตย์ ถนนพระสุเมรุ และถนนตานี และถนนรอง ได้แก่ ถนนไกรศรี ถนนรามบุตรี ถนนตานี เพื่อเชื่อมโยงพื้นที่ภายในย่านเข้าด้วยกัน ส่งผลให้เกิดการเชื่อมโยงติดต่อกันสะดวกมากขึ้น และจากการเป็นย่านการค้านี้เอง ในทางเศรษฐกิจนั้น ก็เท่ากับว่าเป็นการสร้างรายได้ให้กับพื้นที่ เพราะจะเป็นแหล่งงานทั้งค้าขายและใช้แรงงานต่าง ๆ ซึ่งก็ส่งผลมายังครัวเรือน

### ๓.๓ สมัยหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง

#### -ระดับประเทศ

ความเชื่อมโยงในระดับประเทศนี้ เนื่องจากในย่านบางลำพูเป็นที่ตั้งของหน่วยงานราชการองค์กรระหว่างประเทศ อันได้แก่ กองทุนสงเคราะห์เด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) สำนักงานวางแผนงานสื่อสารเพื่อการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (DCPT) และ องค์การอาหารและเกษตรกรรมแห่งสหประชาชาติ (FAO) ตั้งอยู่ที่ถนนพระอาทิตย์ ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้เป็นองค์กรที่ต้องมีการติดต่อกันของผู้คนต่างเชื้อชาติและวัฒนธรรม

#### -ระดับเมือง

ในสมัยของรัชกาลที่ ๗ เริ่มมีการเชื่อมโยงพื้นที่ระหว่างฝั่งธนบุรีกับฝั่งพระนครเข้าด้วยกัน เพื่ออำนวยความสะดวกในการสัญจรไปมาของผู้คน โดยในพื้นที่ใกล้ย่านบางลำพู มีการเชื่อมโยงทางบก โดยการสร้างสะพานพุทธฯ ทางบริเวณปากคลองตลาด ทำให้ชาวสวนที่ทำการค้านำของจากสวนเข้ามาขายในฝั่งพระนครได้สะดวกยิ่งขึ้นรวมทั้งย่านบางลำพูด้วย

ภายในละแวกย่านบางลำพู ซึ่งได้แก่พื้นที่บริเวณท้องสนามหลวง ยังเป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการ และสวนสาธารณะของชาวกรุง ซึ่งเป็นพื้นที่ต่อเนื่องเชื่อมโยงกับละแวกย่านบางลำพู ซึ่งสถานที่ต่างๆ นั้น ผู้คนได้ใช้ทั้งกิจกรรมการทำงาน เรียน และพักผ่อน

#### -ระดับย่าน

ย่านบางลำพูเริ่มเป็นย่านการค้าของคนไทยและมีความสำคัญมากขึ้น รวมทั้งยังเป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการ จึงเป็นแหล่งงานที่มีผู้คนต่างๆ เข้ามาใช้กิจกรรมในพื้นที่ ซึ่งการติดต่อนั้นมีทั้งการเข้ามาทางเรือ ทางรถยนต์ รถโดยสาร และรถราง การที่มีสถานที่ทำงาน และโรง

เรียนตั้งอยู่ในพื้นที่ ทำให้มีผู้คนเดินทางเข้ามาในย่านมากขึ้นรวมทั้งในย่านยังมีย่านตลาดการค้าแบบไทยๆ อันได้แก่ตลาดยอด และบริเวณรอบๆ ที่เป็นแหล่งรวมของของใช้ ของกินต่างๆ ตั้งอยู่ จึงเป็นที่ที่มีผู้คนเข้ามาทำทั้งการค้า มาใช้บริการ ซึ่งส่งผลต่อทั้งเศรษฐกิจและสังคมภายในพื้นที่

### ๓.๔ สมัยปัจจุบัน

#### -ระดับประเทศ

ความเชื่อมโยงในปัจจุบัน มีในหลายๆ ด้าน

ความเชื่อมโยงทางกายภาพ ความเจริญทางด้านคมนาคมขนส่ง ทำให้เส้นทางการติดต่อระหว่างประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกเกิดขึ้นอย่างมากทั้งภายนอกและภายในประเทศ ถนน ทางรถไฟ ท่าอากาศยาน มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาโครงการสายการสัญจรต่าง ๆ ต่อประเทศ ทำให้การเดินทางสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น เกิดการเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ต่าง ๆ

ความเชื่อมโยงในประเทศที่เข้ามาในพื้นที่ ได้แก่ การเข้ามาของนักท่องเที่ยวต่างชาติ ที่เป็นการเปิดโลกทัศน์ของผู้คนทุกมุมโลกให้กว้างไกลเมื่อได้เดินทางท่องเที่ยวและมาพักที่เกสต์เฮาส์บริเวณย่านบางลำพู ซึ่งแหล่งที่พักใหญ่จะอยู่ที่ถนนข้าวสาร มีความเชื่อมโยงกับสถานที่ต่าง ๆ ในแง่ของนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศเข้าสู่ภายในประเทศ จากภายในประเทศเข้าสู่เมืองและย่านตามลำดับ นักท่องเที่ยวเหล่านั้น มีจุดมุ่งหมายในการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันออกไป ในแง่ของสถานที่ท่องเที่ยวจากเกสต์เฮาส์ เดินช้อปปิ้ง เดินดูสินค้าต่าง ๆ บริเวณห้างสรรพสินค้าย่านบางลำพู เดินชมพระบรมมหาราชวัง วัดที่สำคัญต่าง ๆ ย่านทุ่งพระสุเมรุ นั่งรถโดยสารประจำทาง สามล้อเครื่อง มอเตอร์ไซด์รับจ้าง หรือรถยนต์รับจ้างไปดูของบริเวณย่านสุขุมวิท หรือถนนสีลม ชมสีลันและซีวิตยามค่ำคืนบนถนนพัฒนาพงษ์ ติดต่อกับสถานทูตในเรื่องต่าง ๆ ดังนั้น ความเชื่อมโยงสัมพันธ์ของเกสต์เฮาส์นักท่องเที่ยวและสถานที่ต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นโดยรอบ

อีกประการหนึ่งคือ ความเชื่อมโยงกันภายในประเทศ มีการเชื่อมโยงระหว่างนักท่องเที่ยวที่พักเกสต์เฮาส์กับจังหวัดท่องเที่ยวภายในประเทศ เช่น จังหวัดระยอง ตราด สุราษฎร์ธานี กระบี่ ภูเก็ต เชียงใหม่ เชียงราย กำแพงเพชร สุโขทัย อโยธยา เป็นต้น โดยนักท่องเที่ยวสามารถหาซื้อบัตรโดยสารราคาถูกที่จะไปยังสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ เหล่านี้ มีรถโดยสารปรับอากาศออกทุกวัน โดยจะมีรถมารับในบริเวณใกล้เคียงเกสต์เฮาส์ บนถนนราชดำเนิน ผลกำไรจากค่าโดยสาร รถบริษัททัวร์คงจะได้ไม่มากเท่าไร แต่ที่จะได้คือค่าหัวของนักท่องเที่ยวเมื่อมีการส่งต่อกันถึงเกสต์เฮาส์ปลายทาง

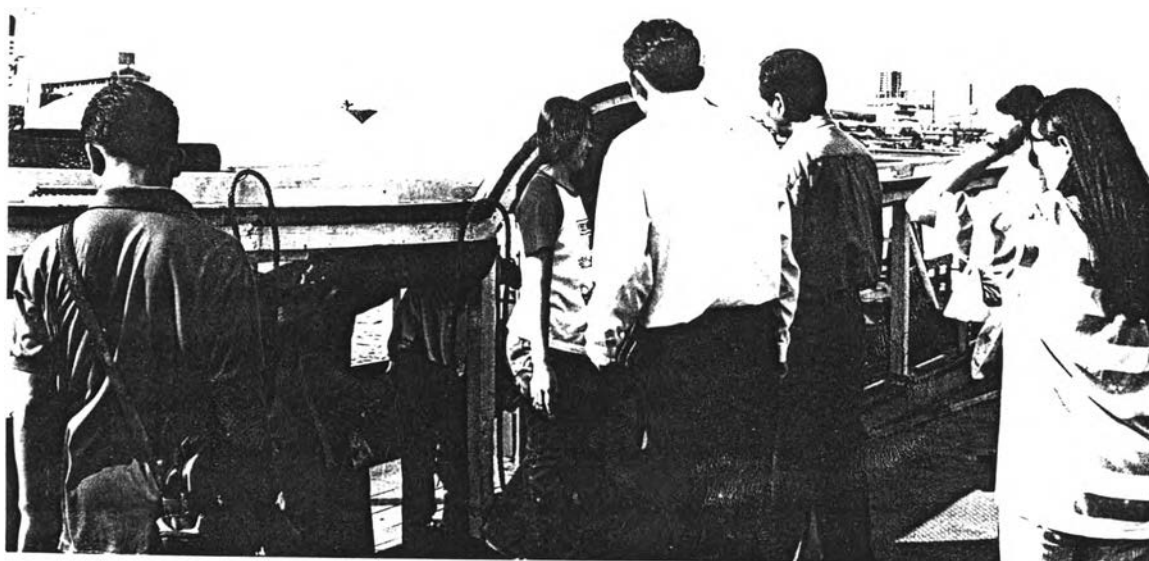
และภายนอกประเทศ เนื่องจากปัจจุบันประเทศเขมร และเวียดนาม พม่า ลาว ได้เปิดให้ชาวต่างชาติเข้าไปท่องเที่ยวได้ ประเทศไทยจึงเป็นจุดผ่านทางที่นักท่องเที่ยวจะซื้อบริการท่องเที่ยวเข้าไปยังประเทศเหล่านี้ หลังจากนั้นแล้ว นักท่องเที่ยวเหล่านี้ถ้าเดินทางกลับมายังเกสต์เฮาส์บริเวณย่านบางลำพู ก่อนที่จะเดินทางท่องเที่ยวต่อไปยังจุดหมายอื่น

ส่วนทางด้านสังคม ความเชื่อมโยงของนักท่องเที่ยวจากทุกมุมโลก นักท่องเที่ยวเหล่านี้ได้พบปะสังสรรค์กันบนเส้นทางท่องเที่ยวแถบเอเชีย จากอินเดีย เนปาล ไทย เขมร เวียดนาม ลาว อินโด-นีเซีย ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น กิจกรรมทางเศรษฐกิจของนักท่องเที่ยวบางคนก็มีการซื้อของจำพวกเครื่องประดับจากอินเดีย เนปาลมาขายในไทย ซื้อเครื่องเงินจากไทยไปขายญี่ปุ่น ซื้อเครื่องแกะสลักจากอินโดนีเซียมาขายในไทย มีการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างประเทศในกลุ่มท่องเที่ยวด้วยกัน เครื่องอัญมณีและหินสีบางชนิดจากประเทศออสเตรเลีย อิสราเอล พอดี เครื่องแก้วจากโปแลนด์ บริเวณเกสต์เฮาส์ จึงเป็นที่พบปะพูดคุยนัดพบเพื่อกิจกรรมที่แตกต่างกันออกไป เป็นแหล่งรวมชาติ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ในการเดินทาง นักท่องเที่ยวบางคนก็มีโอกาสพบเพื่อนร่วมเดินทางคนใหม่บนถนนสายนี้ จากการที่เป็นคนแปลกหน้าในบ้านเมืองเดียวกัน ก็กลับมาสู่สัมพันธ์ดั้งเดิมที่อบอุ่น รู้จักทักทายเรียกพี่เรียกน้อง ช่วยเหลือเผื่อแผ่กัน ใกล้ชิดจับต้องและต่อรองข้าวของในย่านนี้ร่วมกัน ได้ร่วมฉลองวันคริสต์มาสฉลองปีใหม่ และเล่นสงกรานต์ร่วมกันกับผู้คน เกิดการปะทะสังสรรค์กันระหว่างประชากรโลก อันเป็นการส่งเสริมความเข้าใจที่ดีต่อกันของประชาชาติ (ธวัช เอี่ยมเจริญ ๒๕๓๖: ๑๔๐)

### -ระดับเมือง

ต่อมาในสมัยของการปรับปรุงก็มีการสร้างโครงข่ายคมนาคมระบบขนส่งที่เชื่อมโยงให้เส้นทางการติดต่อภายในประเทศ มีความสะดวกยิ่งขึ้น การสร้างสะพานเชื่อมระหว่างฝั่งพระนคร และฝั่งธนบุรี ในปี พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้แก่สะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้า และเริ่มมีการตัดถนนเพิ่มขึ้นทำให้การติดต่อถึงกันสะดวกขึ้น ทำให้พื้นที่ที่เป็นสวนผลไม้เริ่มมีที่พักอาศัยแทรกเพิ่มมากขึ้น เกิดความเชื่อมโยงกันในระหว่างเมือง

จากการที่ย่านบางลำพูได้กลายเป็นย่านการค้า ที่เป็นศูนย์รวมของสินค้านานาชาติ เป็นแหล่งการค้าทั้งปลีกและส่ง เกิดอาคารในรูปแบบของห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่หลายห้าง และกลายเป็นแหล่งงานที่มีความเชื่อมโยงจากการเคลื่อนย้ายประชากร ซึ่งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ เมื่อมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาเกิดขึ้น ความเชื่อมโยงของแหล่งงานกับที่พักอาศัย การย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในแหล่งงานชั่วคราว เกิดขึ้นกับทุกชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลง จากการสำรวจของธวัช เอี่ยมเจริญ (๒๕๓๖) และการศึกษาของ ยงธนศรี พิมลเสถียร (๒๕๓๒) ซึ่งมีข้อมูลที่คล้ายกันว่า ที่พักอาศัยของผู้ค้าหาบเร่แผงลอยพบว่า มากกว่าร้อยละ ๕๐ เป็นผู้ที่อยู่ในแหล่งพักอาศัยนอกชุมชน มีรายได้ มีสิ่งจำเป็นพื้นฐานต่าง ๆ เกิดขึ้นและประสบความสำเร็จ



ภาพที่ ๓.๔ แสดงความเชื่อมโยงทางกายภาพเมือง  
 ภาพบน การสร้างสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้าข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา เชื่อมฝั่งพระ  
 นคร กับ ฝั่งธนบุรี  
 ภาพล่าง การเชื่อมโยงของผู้คนจากต่างถิ่นเข้าสู่ย่านบางลำพู โดยการสัญจร  
 ทางน้ำทั้งจากเรือด่วนและเรือข้ามฟาก เชื่อมกับฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี และ  
 บริเวณโดยรอบ

ก็มีการแนะนำเอาอย่าง และแข่งขันกันเกิดขึ้น การเปลี่ยนแปลงเจ้าของกิจการเพื่อกิจกรรมใหม่ เกิดขึ้นบ่อยครั้ง ผู้คนจากภายนอกเข้ามาดำเนินกิจการที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการต่างๆ ทั้งในระบบ (Formal Sector) และนอกระบบ (Informal Sector) เช่น การท่องเที่ยว ร้านอาหาร หาบเร่ แผงลอย มากขึ้น มีการเคลื่อนย้ายปรับเปลี่ยนประชากรในย่านจากเดิมเพิ่มขึ้น ผลจากการเชื่อมโยงเคลื่อนย้ายประชากรทำให้เศรษฐกิจในพื้นที่ดีขึ้น

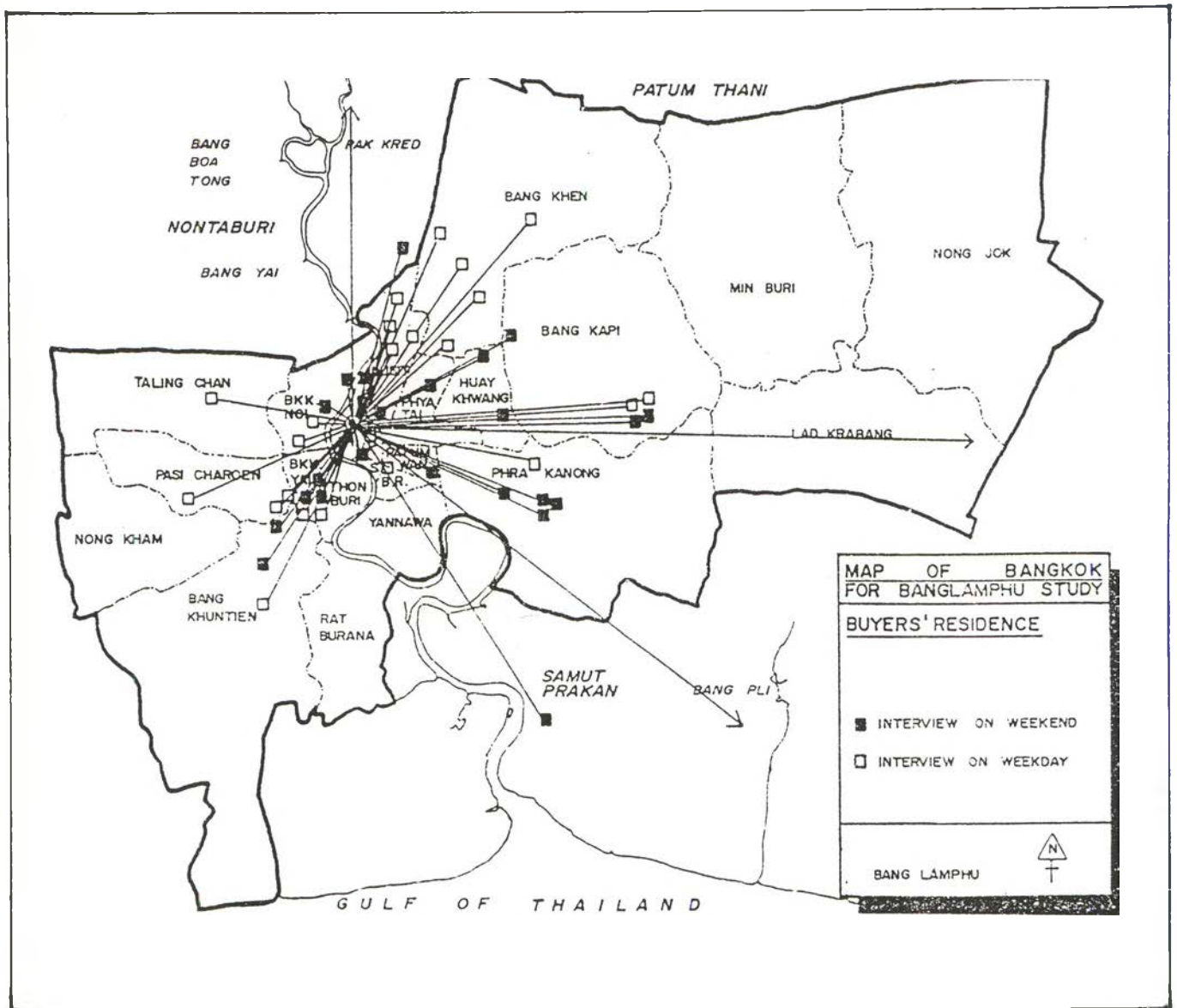
นอกจากผู้ขายแล้ว ยังมีผู้ซื้อที่เข้ามาใช้พื้นที่ย่านการค้าที่บางลำพู จากการศึกษาของ ยงธ-นิศร์ พิมลเสถียร (๒๕๓๒) พบว่า ที่บริเวณย่านการค้านี้ มีผู้มาใช้บริการทุกวัน ซึ่งอยู่ทั้งในกรุงเทพฯ และปริมณฑล เช่น บางเขน บางกะปิ ลาดพร้าว ลาดกระบัง บางขุนเทียน และสมุทรปราการ เป็นต้น

ส่วนความเชื่อมโยงด้านบริการสำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ สามารถเลือกหาสิ่งอำนวยความสะดวกในย่านต่าง ๆ ของเมืองได้อีกมากมาย ผ่านพหุโยธิน ส่วนจุดจักรที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่ค่อยพลาดรายการเที่ยวชมตลาดนัดใหญ่ที่สุดในประเทศแห่งนี้ ย่านพัฒนพงษ์ สำหรับนักท่องเที่ยวกลางคืน ถนนสีลม ถนนสุขุมวิท เพื่อเลือกซื้อสินค้าบางอย่างที่แตกต่างออกไปจากบริเวณถนนข้าวสาร ความเชื่อมโยงของส่วนบริการต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นรัศมีกระจายออกไปโดยรอบย่านบางลำพู

#### -ระดับย่าน

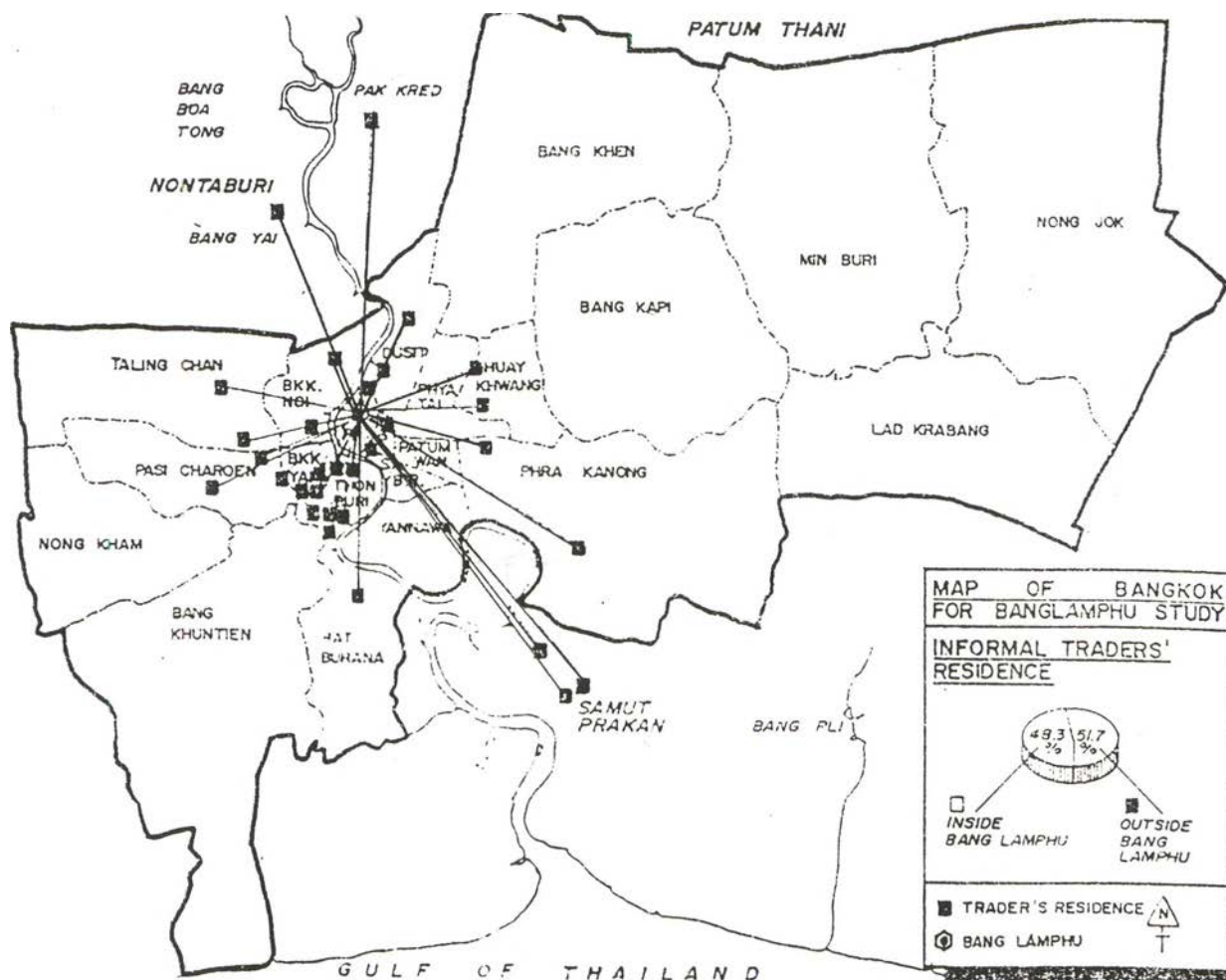
ความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างพื้นที่ก่อให้เกิดความเชื่อมโยงในโครงข่ายการตลาด การแลกเปลี่ยนเงินตรา สินค้าและบริการ โยงใยของการไหลเวียนของสินค้า วัตถุดิบเงินทุน รายได้ ระหว่างพื้นที่ต่าง ๆ ระหว่างภาคเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ เกิดการขยายกิจการ การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน การย้ายเข้าและย้ายออกของผู้คนในชุมชน เกิดประโยชน์จากการปรับปรุงคุณภาพสินค้าและบริการ ผลจากการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดโครงข่ายในการคมนาคมขนส่งภายในเมืองและภูมิภาค ผู้ที่ทำธุรกิจทั้งภายในและภายนอกชุมชน ได้รับประโยชน์จากการประกอบอาชีพ การกระจายรายได้ และการบริการทางด้านพื้นฐานตามมา ความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจภายในพื้นที่ เริ่มจากแลกเปลี่ยนเงินตรา การซื้อบริการต่าง ๆ การซื้อสินค้าและอาหาร ซึ่งมีความเชื่อมโยงไปถึงแหล่งวัตถุดิบ และแหล่งผลิตสินค้า ความเชื่อมโยงของพื้นที่กับแหล่งผลิต พื้นที่กับแหล่งวัตถุดิบ เพื่อนำเข้ามาประกอบเป็นสินค้าจำหน่ายในพื้นที่ การใช้บริการของผู้คนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่รวมทั้งนักท่องเที่ยวต่างชาติได้จับจ่ายใช้สอยซื้อสินค้าต่าง ๆ ซึ่งบริเวณย่านบางลำพูมีห้างสรรพสินค้าใหญ่อยู่หลายแห่ง เช่นห้างบางลำพูสรรพสินค้า ห้างแก้วฟ้า ห้างนิวเวิลด์ สหกรณ์พระนคร ตั้งฮั่วเส็ง เป็นต้น ผู้คนดังกล่าว ได้เข้าไปใช้บริการในห้างต่าง ๆ เหล่านี้ เกิดการหมุนเวียนเงิน





แผนที่ ๓.๔ แสดงความเชื่อมโยงบริเวณย่านการค้าของบางลำพู กับผู้มาใช้บริการ  
ทั้งวันธรรมดา และวันหยุด จากที่ต่างๆ รอบกรุงเทพฯ

ที่มา Yongtanit Pimonsatheam p. 66



แผนที่ ๓.๕ แสดงความเชื่อมโยงบริเวณย่านการค้าของบางลำพู กับผู้ขายแบบเศรษฐกิจนอกระบบ ที่พักอาศัยอยู่ในพื้นที่และนอกพื้นที่

ที่มา Yongtanti Pimonsatheam p. 67



ภาพที่ ๓.๕ แสดงความเชื่อมโยงของผู้คนที่อพยพจากต่างถิ่นเข้ามาค้าขาย  
ในลักษณะของ Informal sector

ตราในพื้นที่ระดับย่าน จากการสำรวจธนาคาร ร้านบริการแลกเปลี่ยนเงินตราของธนาคารพาณิชย์ต่าง ๆ ในย่านนี้มีประมาณ ๑๐ กว่าแห่ง ไม่รวมรายย่อยที่ตั้งขึ้นมาเอง

จากการมาใช้บริการห้างสรรพสินค้า นั้น ก็จะเป็นความเชื่อมโยงระดับย่านของผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กัน คือ การมาใช้บริการนั้นไม่ใช่แต่เพียงการซื้อขายจับจ่ายเท่านั้น แต่ยังเป็นการมาพักผ่อนรับประทานอาหาร นั่งเล่นตากแอร์อีก ซึ่งก็หมายถึง การเชื่อมโยงในทางกายภาพของพื้นที่ที่ใช้เป็นแหล่งนัดพบทางการ

ส่วนความเชื่อมโยงด้านการบริการภายในย่านบางลำพูนี้ สำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติสามารถหาซื้อบริการได้โดยครบถ้วน เริ่มจากบริการแลกเปลี่ยนเงินตรา บริษัทขายบัตรโดยสารเครื่องบินทุกสายการบิน บริษัททัวร์ภายในประเทศและประเทศเพื่อนบ้าน เช่น เขมร เวียดนาม ร้านอาหาร ร้านขายเสื้อผ้า เครื่องประดับ ของที่ระลึกต่าง ๆ ที่ทำการไปรษณีย์ ฯลฯ นักท่องเที่ยวสามารถเลือกบริการต่าง ๆ เหล่านี้ที่ย่านบางลำพูและแหล่งศูนย์รวมของนักท่องเที่ยวต่างชาติดนหน้าสวน ในระดับย่าน นักท่องเที่ยวก็สามารถใช้บริการห้างสรรพสินค้าต่าง ๆ ประมาณ ๕ แห่ง ในบริเวณย่านบางลำพูรัศมี ๑-๒ กิโลเมตร นักท่องเที่ยวก็สามารถเที่ยวชมสถานที่สำคัญทางประวัติ-ศาสตร์ของไทยได้หลายแห่ง

### ๓.๕ สรุปผลการเชื่อมโยงระหว่างย่านบางลำพูกับสภาพการตั้งถิ่นฐานระดับต่าง ๆ

จากการศึกษาถึงความเชื่อมโยงระหว่างย่านบางลำพูในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจนถึงปัจจุบัน สามารถสรุปได้ดังนี้

#### สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้น ตำแหน่งที่ตั้งของย่านบางลำพู มีการเชื่อมโยงในทุกระดับ ส่วนในเรื่องของการปกครอง การสร้างอาณาเขตของเมือง สร้างป้อมปราการ ก็เป็นผลดีต่อประเทศชาติ สภาพแวดล้อมที่ผูกพันกับสายน้ำ ที่มีแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเส้นทางสัญจรสายหลัก และคลองบางลำพูเป็นเส้นทางสัญจรสายรอง เป็นสิ่งที่เอื้ออำนวยให้เกิดประโยชน์กับพื้นที่ทั้งสิ้น การใช้แม่น้ำมีผลกับความเชื่อมโยงติดต่อ ทั้งในระดับประเทศ ระดับเมือง และระดับย่าน ส่วนคลองบางลำพูนั้น ก็เป็นความเชื่อมโยงกันในระดับย่านต่าง ๆ ซึ่งความเชื่อมโยงทั้งหมดนี้ ก็เป็นทั้งเรื่องกายภาพ คือเชื่อมโยงพื้นที่เข้าหากัน ทางสังคม การติดต่อไปมาหากัน และทางเศรษฐกิจ ซึ่งก็เป็นเรื่องของการซื้อขาย แลกเปลี่ยนและการบริการต่าง ๆ

#### สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นถึงปัจจุบัน

สมัยต่อมาของการเปิดประเทศและรับอิทธิพลตะวันตกเข้ามานั้น ก็ยังทำให้เกิดความเชื่อมกันมากขึ้นอีก เป็นการเปลี่ยนการเชื่อมโยงจากทางน้ำมาเป็นทางบก มีการเชื่อมโยงในระดับประเทศมากขึ้น การเปิดประเทศนั้น มีการค้าขายกับต่างชาติ และมีการมาลงทุนในบ้านเมืองสยาม ซึ่งก็ส่งผลให้เกิดความเชื่อมโยงในพื้นที่ การเข้ามาของต่างชาตินั้น เป็นผลให้เกิดการสร้างโครงข่ายการสัญจรทางบกขึ้นหลายสาย และจากโครงข่ายของการที่ตัดถนนเป็นตาราง ก็เข้าถึงในทุกย่านของพื้นที่เชื่อมต่อถึงกันหมด ซึ่งมีผลทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ของผู้คนในระดับย่านและครัวเรือน

ในการเชื่อมโยงกันในสมัยนั้น การเปิดประเทศเปลี่ยนเส้นทางเชื่อมโยงจากทางน้ำมาสู่ทางบกนั้น วิธีชีวิตของผู้คนในสมัยนี้ ก็ยังอาศัยน้ำเป็นหลักอยู่ ส่วนการเชื่อมโยงในระดับประเทศ ท้องถิ่นมาสู่ระดับย่านนั้น เช่น ด้านการอพยพย้ายถิ่น ก็มีอยู่บ้าง แต่ยังไม่รุนแรงเท่าสมัยปัจจุบัน

### สมัยหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง

การเชื่อมโยงในสมัยนี้ อันเนื่องมาจากละแวกย่านในพื้นที่ เป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการ มหาวิทยาลัย โรงเรียน และพื้นที่สาธารณะ ทำให้เกิดความเชื่อมโยงทางด้านพื้นที่ รวมทั้งการเป็นย่านการค้าแบบไทยของตลาดยอด ซึ่งทำให้ผู้คนเข้ามาใช้บริการทั้งการค้าและบริการ

### สมัยปัจจุบัน

ในยุคหลังนี้ การเชื่อมโยงมีหลายด้านมากขึ้น สภาพที่ตั้งของย่านบางลำพู เป็นจุดกำหนดให้เกิดความเชื่อมโยงกับในระดับประเทศ จนเข้ามาถึงย่าน ในปัจจุบันการเชื่อมโยงในรูปแบบได้แตกต่างไปจากสมัยก่อน การเชื่อมโยงในสมัยก่อนที่มีมาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จนถึงปัจจุบันก็คือ ในเรื่องของการค้าขาย ไม่ว่าจะเป็นระดับประเทศ การติดต่อค้าขายกับชาวต่างชาติ ลงมาถึงระดับท้องถิ่น ที่มีการเชื่อมโยงทั้งในเรื่องทางเศรษฐกิจและกายภาพ สังคม วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ การค้าในปัจจุบันนั้น ก็ยังมีการเชื่อมโยงกันอยู่ ทั้งสภาพที่ตั้งที่เป็นแหล่งงาน แหล่งบริการ ใช้กับชุมชนไปถึงเมือง

การเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นใหม่ ได้แก่การเชื่อมโยงในเรื่องของการท่องเที่ยว ที่จากสภาพที่ตั้งของย่านบางลำพู เป็นจุดที่อยู่ในเกาะรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางด้านประวัติศาสตร์ของไทยและยังมีโบราณสถาน สิ่งที่มีค่าทางประวัติศาสตร์ตั้งอยู่ และยังเป็นจุดที่สามารถกระจายไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ได้หลายทาง ไม่ว่าจะเป็นทางบกหรือทางน้ำ จึงกลายเป็นแหล่งที่นักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการเป็นจำนวนมาก ซึ่งก็ทำให้เกิดรูปแบบของบริการใหม่ขึ้น ก็คือ เกสต์เฮ้าส์ (Guest House) ซึ่งจากจุดนี้เอง ที่ทำให้มีแหล่งการค้าและบริการต่าง ๆ เกิดขึ้นมารองรับ การ

บริการจึงเป็นแหล่งงานให้กับผู้คน ทั้งในลักษณะของ Formal-Informal Sectors จึงกลายเป็นความเชื่อมโยงกัน ตั้งแต่ระดับประเทศลงมาถึงระดับย่าน ประกอบกับการขยายตัวของแหล่งที่พักอาศัยได้เพิ่มขึ้นอย่างมาก ความเชื่อมโยงในระดับต่าง ๆ ก็อาจจะมีทั้งผลดีและผลเสียต่อพื้นที่ได้